

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС ЛІТЕРАТУР (УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ) У СИСТЕМІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ НУШ

Модернізація шкільної літературної освіти в реаліях НУШ передбачає розроблення її змісту на засадах інтегрованого підходу. «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 класів – новий навчальний предмет у закладах загальної середньої освіти, упровадження якого зумовлено соціальними викликами, сучасними освітніми завданнями та унормовано новим Державним стандартом базової середньої освіти (2020). Створення на адаптаційному етапі навчання єдиного для шкільного курсу літератури тематичного простору дозволяє уникнути дублювання навчальної інформації у змісті української літератури та зарубіжної літератури як окремих предметів.

Відтак в Інституті педагогіки НАПН України підготовлено *модельну навчальну програму «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)»* для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (автори – Т. Яценко, І. Тригуб), якій надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ МОН України № 795 від 12 липня 2021 року). (Яценко, Тригуб, 2021).

Інтеграція літературного курсу реалізується на основі спорідненості змісту основних тем шкільних курсів української та зарубіжної літератури для 5–6 класів (*тематична інтеграція*) та на засадах *методичної* (спільні методи і прийоми навчання української та зарубіжної літератури), *діяльничої* інтеграції (спільні види навчальної діяльності у процесі вивчення української та зарубіжної літератури).

Дидактико-методичний потенціал програми забезпечує можливість формування в процесі вивчення української та зарубіжної літератури *читацької і ключових компетентностей*, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Модельну навчальну програму побудовано за *тематично-жанровим принципом* із дотриманням *хронологічної послідовності* щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

Добір різножанрових творів класичної і сучасної української та зарубіжної літератур художніх творів зроблено з урахуванням їх художньої вартісності, читацьких інтересів, вікових характеристик та особливостей художнього сприймання молодших підлітків.

Відповідно до чинної модельної навчальної програми підготовлено підручник *«Література (українська та зарубіжна)»* для 5 класу закладів загальної середньої освіти, що має гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ МОН України № 140 від 8 лютого 2022 р.). (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022).

В основу його концепції покладено ідеї *особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходів*.

Зміст і структуру підручника розроблено з урахуванням *читацькоцентричного і текстоцентричного принципів*.

Художній текст в підручнику є першоелементом його структури, тому п'ятикласники мають можливість спочатку прочитати художній твір і самостійно сформулювати первинне враження про нього. На полях художніх текстів у підручнику розміщено плашки *рубрики «Поміркуй!»*, що містять запитання і завдання на перевірку розуміння учнями прочитаних епізодів твору, що є важливим для його глибокого осмислення.

Також *рубрику «Поміркуй»* застосовано до літературознавчого та мистецтвознавчого матеріалів, що дозволяє оперативно перевірити сприйняття п'ятикласниками теоретичного матеріалу, що зазвичай викликає труднощі, спрямувати їхнє мислення в потрібне русло, акцентувати на спільних цінностях, втілених у творах української та зарубіжної літератури: «Подумай, чому українські письменники І. Франко та Л. Глібов зверталися до збірки «Панчатантра». Чому повчальна індійська історія стала популярною серед українських митців? Який висновок про зв'язки різних народів, їхні моральні цінності ти можеш зробити?» (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 29, ч.І).

Орієнтиром для пізнання високохудожнього світу творів української та зарубіжної літератури на шляху формування компетентного учня-читача є рубрики, у змістовому наповненні яких закладено читацькоцентричний принцип опрацювання навчального тексту. Так, у рубриці *«Читацький путівник»*, що подається до кожного передбаченого програмами розділу, у доступному для п'ятикласників викладі конкретизовано обсяг тих предметних знань та читацьких умінь, які вони повинні здобути та якими мають оволодіти у процесі опрацювання конкретної навчальної теми. Наприклад: «Далеке минуле завжди приваблює своєю загадковістю. Різні народи створювали свої мудрі, красиві й захопливі легенди, перекази, літописні оповіді, у яких навіки збережено історичну пам'ять. Художні твори цього розділу зачарують тебе неймовірними подіями. Ти помандруєш у далеке минуле різних народів, довідаєшся, що таке легенди, перекази та літописні оповіді, ознайомишся зі славетними людьми давніх епох. А поведуть тебе в цю захопливу мандрівку художні твори, мистецьке слово» (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 150, ч. І).

Рубрика *«Ти вже знаєш»* актуалізує знання школярів, здобуті ними в початковій школі або ж на попередніх уроках літератури чи уроках із інших навчальних предметів, а також мотивує необхідність їх поглиблення в процесі опрацювання нової навчальної теми. Ця рубрика передує кожному художньому твору. Окрім того, важливість цієї рубрики зумовлена її психологічним підтекстом, оскільки актуалізація знань і сформованих умінь п'ятикласниць позитивно налаштовує їх на роботу з текстом художнього твору, додає впевненості у власних знаннях. Так, на етапі актуалізації знань уроку вивчення народних загадок, у зверненні до п'ятикласників/п'ятикласниць зазначається:

«Ти вже знаєш багато приказок і прислів'їв. Ці дотепні короткі вислови збагачують нашу мову, роблять її образною й яскравою. Тож на часі навчитися влучно і переконливо добирати прислів'я і приказки, доречно вживати їх у власному мовленні в певних життєвих ситуаціях» (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 13, ч. I).

Змістове наповнення рубрики «Літературознавчий клуб» – це необхідний мінімум навчальної інформація, поданої з урахуванням особливостей сприймання молодшими підлітками. У викладі літературознавчої інформації, поданої у публіцистичному стилі, акцентовано на взаємозв'язках української та зарубіжних літератур, їх взаємовпливі, спільних темах і проблемах, порушених у художніх творах письменників/письменниць різних національних літератур.

Матеріал рубрики дієво сприяє налагодженню діалогу із текстом художнього твору, його осмисленому розумінню. Так, у навчальному матеріалі про творчість Лесі Українки зосереджена увага юних читачів на дитинстві та підлітковому віці письменниці (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 135-136, ч. I).

Опрацьовуючи творчість американського письменника Марка Твена, вказуємо, що в основу повісті «Пригоди Тома Соєра» покладено історію життя юних років самого письменника. Наведено переконливі приклади дитячих пригод майбутнього письменника, що знайшли відображення й у творі, розказано про долю та характери його друзів, яких втілено в персонажах твору. Відтак учням стає зрозумілим поняття автобіографічний твір (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 87, ч. II).

У рубриці «Літературознавчий словничок» презентовано визначення літературознавчих понять, вивчення яких забезпечуватиме глибоке розуміння художнього твору. Теоретико-літературні поняття розкрито в спрощеному, доступному для п'ятикласників викладі.

Ефективним засобом реалізації мистецького контексту є дидактико-методичний потенціал рубрики підручника «У колі мистецтв». Увагу зосереджено на зіставленні творів української та зарубіжної літератури з творами інших видів мистецтва. Так, під час опрацювання вступної теми, де учні мають можливість довідатися про роль книги в житті людини, секрети вмілого читання, а також поділитися своїм читацьким досвідом, презентовано для ознайомлення цікаву і доступну для п'ятикласників навчальну інформацію про сутність різних видів мистецтва. Також запропоновано такі запитання і завдання: «Розглянь картини, де зображено дітей, які читають книжки. Що, на твою думку, спільного між полотнами української художниці минулого століття Тетяни Яблонської та сучасної мисткині Євгенії Гапчинської? Який висновок про значення книжки в житті дітей різних епох ти можеш зробити?» (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 8, ч. I).

Формуванню в учнів умінь дослідницької діяльності ефективно сприяє виконання творчих завдань, індивідуальних чи групових читацьких проєктів, рекомендованих у рубриці «Читай і досліджуй!». Наприклад, у процесі вивчення творчості Т. Шевченка рекомендовано: «Роздивись репродукцію картини В. Маковського «Український пейзаж із хатами». Чим вона споріднена

із поезією «Зоре моя вечірняя...»? Підготуй добірку пейзажів України (картини художників/художниць і світлини), якими можна проілюструвати рядки вірша. Зіскануй QR-код і послухай виразне читання цих рядків. Зверни увагу, як інтонаціями, відтінками голосу акторка передає переживання ліричного героя. Як розкриває, поглиблює зміст твору відеоряд? Підготуй свій варіант виразного читання цієї поезії» (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 217, ч. I).

У процесі вивчення легенди про Робіна Гуда учням запропоновано таке дослідницьке завдання: «В Україні подібну до Робіна Гуда славу шляхетних розбійників мають Олекса Довбуш та Устим Кармелюк. Дізнайся про цих народних героїв, порівняй їхні вчинки із діяннями Робіна Гуда. Підготуй цікаву презентацію свого дослідження» (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 183, ч. I).

Для розвитку компетентного учня-мовця у підручнику передбачено рубрику «*Мовна скарбничка*». Наприклад, завдання спонукають п'ятикласників пригадати визначення прикметника, подумати про його значення в мові, а також знайти у тексті казки «Лелія» прикметники, за допомогою яких Леся Українка передає красу квітів (Яценко, Пахаренко, Тригуб, Слижук, 2022, 135, ч. I).

Рубрика «*Підсумуй!*» містить запитання і завдання для систематизації і закріплення вивченого матеріалу. Фінальним є рефлексійне завдання на самооцінку учнями своїх навчальних досягнень. Акцентується на можливості покращити власні знання, означити питання, які залишилися без відповіді тощо.

Вивчення кожного програмового художнього твору завершується рубрикою «*Читацьке дозвілля*», матеріал якої розміщено в цифровому додатку до підручника. Її зміст спрямовує юних читачів до перегляду екранізацій літературних творів, їх мультиплікаційних версій, прослуховування музики, віртуального відвідування музеїв, картинних галерей тощо. Такий вид діяльності є одним зі шляхів поглиблення осмисленого розуміння художніх творів, що вивчаються текстуально.

У підручнику вказано QR-коди, через які учні мають змогу скористатися цифровим додатком, що містить навчальний матеріал для виконання окремих завдань, презентованих зокрема в рубриках «*Читай і досліджуй!*», «*У колі мистецтв*», «*Читацьке дозвілля*», повні тексти великих за обсягом художніх творів, уривки яких подано в підручнику, музичні композиції.

До підручника «Література (українська та зарубіжна)» для 5 класу підготовлено *навчальний посібник «Зошит моїх досягнень. 5 клас»*, що розроблено на основі технології формувального оцінювання навчальних досягнень учнів (Яценко, Тригуб, Івашина Г., 2022).

Зміст та структура «Зошита моїх досягнень» зорієнтовані на визначення і досягнення освітніх потреб та підтримання індивідуальної освітньої траєкторії кожного учня. Запропоновано визначення індивідуальних цілей, шляхів досягнення особистісно значущих завдань у межах програмових навчальних тем, застосовано практики рефлексії, самооцінювання, взаємооцінювання та можливість оцінювання вчителем, батьками чи близькими людьми навчальних досягнень учнів.

Подано різнорівневі запитання та завдання в тестовій формі (закритого і відкритого типів), творчі завдання для поточного оцінювання роботи над конкретними художніми творами та підсумкові семестрові роботи, що сприятиме формуванню предметної читацької та ключових компетентностей п'ятикласників.

Новий зміст шкільної літературної освіти та навчальне забезпечення, розроблені відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020), засвідчують реалізацію інноваційних підходів до організації освітнього процесу на уроках інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної) у 5 класі Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яценко, Т., Пахаренко, В., Тригуб, І., Слижук, О. А. (2022). *Література (українська та зарубіжна):* підруч. для 5 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ: Видавничий дім «Освіта». Відновлено з <http://inform1.yakistosviti.com.ua/intehrovanyi-kurs-literatur-ukrainska-i-zarubizhna/5-klas>
2. Яценко, Т., Тригуб, І.(2021). *Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи* : модельна навчальна програма. Київ: Педагогічна думка. Відновлено з <https://osvita.ua/school/program/model-prog-nush/83182/>
3. Яценко, Т., Тригуб, І., Івашина, Г. (2022) *Зошит моїх досягнень. Література (українська та зарубіжна). 5 клас.* Київ: Видавничий дім «Освіта». Відновлено з <http://inform1.yakistosviti.com.ua/intehrovanyi-kurs-literatur-ukrainska-i-zarubizhna/5-klas>